

07.07.2005

Eduskunnan ulkoasiainvaliokunta

Viite **UTP 33/2005 vp**

Asia

Helsinki-prosessi; Selvitys Helsinki-prosessista eduskunnan ulkoasiainvaliokunnalle 30.6.2005

Ulkoasiainministeriö lähettää oheisena eduskunnan ulkoasiainvaliokunnalle perustuslain 97 §:n mukaisesti Helsinki-prosessia koskevan selvityksen.

Osastopäällikkö

Hannu Kyröläinen

UTP 33/2005 vp

Taustaa

Suomen ja Tansanian hallitusten yhteisesti toteuttama Helsinki-prosessi juontaa juurensa kesäkuussa vuonna 2001 pidettyyn "globalisaatio ja demokratia" -seminaariin ja sen seurauksena ulkoasiainministeriön käynnistämään "demokratia kansainvälisissä suhteissa" -hankkeeseen. Nykymuodossaan Helsinki-prosessi käynnistyi tämän hankkeen yhteydessä joulukuussa 2002 pidetyn ensimmäisen, uusia kumppanuuksia etsineen, Helsinki-konferenssin päätelmien perusteella.

Pääministeri Matti Vanhasen hallituksen ohjelmassa todetaan Suomen jatkavan globalisaation hallinnan keinojen pohtimista Helsinki-prosessin avulla. Prosessin lähtökohtana on ollut se, että maailmanlaajuisien ongelmien ratkaisemiseksi vaaditaan kaikkien keskeisten toimijatahojen välistä yhteistyötä. Helsinki-prosessi on koonnut yhteen tasapuolisesti eri toimijatahojen - kuten hallitusten, kansainvälisten järjestöjen, kansalaisyhteiskunnan, elinkeinoelämän, tutkijayhteisön, median - näkemyksiä edustavia kansainvälisiä vaikuttajia. Nämä henkilöt on koottu tasapainon säilyttämiseksi niin sukupuolten, maantieteen, kuin uskonnonkin suhteen.

Helsinki-prosessin toiminta

Helsinki-prosessi koostuu pääosin neljästä osiosta: korkean tason Helsinki-ryhmästä, kolmesta sen työtä tukevasta temaattisesta asiantuntijaryhmästä, Helsinki-konferenssista, sekä "ystävämaiden" hallitusten ryhmästä. Suomen ulkoasiainministeriö fasilitoi Helsinki-prosessia, mutta prosessin itsenäisen luonteen vuoksi prosessin sihteeristö on toimii Suomessa ulkoasiainministeriön toimeksiannolla Crisis Management Initiatiiven yhteydessä. Tansanialla on oma sihteeristönsä. Lisäksi Helsinki-ryhmän ja teemaryhmien kokousten, sekä kansainvälisten tapatumien - kuten Maailman Sosiaalifoorumin, Maailman Talousfoorumin, sekä EU- ja YK-kokousten (EP, EU-LAC, ASEM, ECOSOC, UNCTAD) - yhteydessä on järjestetty oheistapahtumia eri toimijoille. Näiden tapahtumien kautta prosessi on ollut avoin myös laajemmalle yleisölle. Myös median edustajille on järjestetty oheisseminaareja joidenkin kokousten yhteydessä.

Helsinki-prosessin itsenäisenä osana on toiminut myös Suomen ulkoasiainministeriön rahoittama Kansalaisten Maailmannäyttämö, joka on toiminut eräänlaisena Helsinki-prosessia täydentävänä "varjoprosessina" ruohonjuuritason kansalaistoimijoiden keskuudessa. Kansalaisten maailmannäyttämö on paitsi käsitellyt samoja teemoja kuin Helsinki-prosessi, myös aktiivisesti seurannut ja kommentoinut teemaryhmien ja Helsinki-ryhmän työtä, sekä painottanut marginaaliryhmien mukaan saamista globaali aatiokeskusteluihin. Kansalaisten maailmannäyttämö on luonut yhteistyöverkostoja ja synnyttänyt vastaavanlaisia foorumeita myös Tansaniaan, Intiaan ja Brasiliaan. Lisää syntyy vielä myös ainakin osassa Helsinki-prosessin "ystävämaita".

Helsinki-ryhmä

Suomen ja Tansanian ulkoministerien johtama 20 -jäseninen korkean tason Helsinki-ryhmä kokoontui neljä kertaa vuosien 2004-2005 aikana: Helsingissä, Dar es Salaamissa, New Delhissä sekä New Yorkissa. Ryhmä näkee Helsinki-prosessin eräänlaisena "telttana" joka voisi koota yhteen eri tahoilla samojen aiheiden parissa työskenteleviä kansainvälisiä toimijoita prosesseja. Kesäkuun lopulla julkaistussa loppuraportissaan ryhmä esittääkin eri toimijatahojen dialogiin ja yhteistyöhön perustuvaa toimintamallia entistä uskottavampana ja toimivampana lähestymistapana toteuttamiskelpoisten ehdotusten löytämiseksi globaaliongelmien ratkaisuun, ja ennen kaikkea luomaan tarvittavaa poliittista tahtoa näiden ehdotusten toimeenpanemiseksi.

Ryhmä esittää myös temaattisiin "koreihin" jaettua listaa aiheista, joita kansainvälisen yhteisön tulisi kiireellisesti käsitellä tällaista monitoimijataho yhteistyötä hyödyntäen. Viisi temaattista "koria" ovat: köyhyys ja kehitys, rauha ja turvallisuus, hallinto, ihmisoikeuden, sekä ympäristö. Helsinki-ryhmän loppuraportin julkistamistilaisuus Lontoon Chatham House:ssa keräsi runsaasti yleisöä ja herätti vilkasta keskustelua myös G8 -huippukokouksen alla.

Helsinki-ryhmä on korostanut että prosessin tekemien ehdotusten seuranta ja edelleen kehittäminen on ehdottoman tärkeää prosessin tavoitteiden saavuttamiseksi. Helsinki-ryhmän jäsenet ilmaisivatkin ryhmän viimeisessä kokouksessa New Yorkissa voimakkaan kiinnostuksensa prosessin jatkotyön edistämiseen.

Temaattiset asiantuntijaryhmät

Itsenäiset mutta Helsinki-ryhmän työtä tukeneet temaattiset asiantuntijaryhmät - New Approaches to Global Problem Solving, Global Economic Agenda ja Human Security - pyrkivät työssään tarkastelemaan olemassa olevia ehdotuksia globaaliongelmien ratkaisemiseksi kolmen kysymyksen pohjalta: 1) mitkä ehdotuksista vaatisivat kiireellistä toteuttamista, 2) mitkä ehdotuksista saisivat eri toimijatahojen tuen, 3) kuinka kiireellisten ja laajaa tukea eri toimijatahoilta saaneiden ehdotusten toimeenpanoa voitaisiin edistää. Tätä työtä on teemaryhmien raporttien pohjalta jatkettu sihteeristön ja Suomen sekä Tansanian ulkoministeriöiden johdolla osana Helsinki-konferenssin valmisteluja.

Teemaryhmien työssä korostuivat eri toimijatahojen erilaiset mutta toisiaan täydentävät roolit ehdotusten edistämisessä, sekä keskittyminen ensisijaisesti marginalisoitujen ja heikoimmassa asemassa olevien ihmisryhmien ongelmiin ja pyrkimykset heidän valtaistamiseksi. Tämä näkyy myös ryhmien valikoimissa ehdotuksissa.

Hallitusten rooli

Vaikka Helsinki-prosessin keskeinen viesti on se, että globaaliongelmien ratkaiseminen edellyttää kaikkien eri toimijatahojen yhteistyötä, on hallitusten rooli ehdotusten toimeenpanemisessa kuitenkin nykypäivänäkin ratkaiseva.

Suomi ja Tansania ovatkin jo prosessin aikana lähestyneet valikoituja hallituksia, niin kutsuttuja "Helsinki-prosessin ystävämaita", joiden on tarkoitus toimia "kaikupohjana" ja edistäjänä Helsinki-ryhmän ja teemaryhmien tekemille ehdotuksille - Helsinki-konferenssin jälkeen ryhmä tulee olemaan avoin kaikille ehdotusten edistämisestä kiinnostuneille hallituksille. Tähän "ystävämaiden" ryhmään on kutsuttu: Iso-Britannia, Unkari, Espanja, Intia, Malesia, Thaimaa, Egypti, Algeria, Etelä-Afrikka, Kanada, Meksiko ja Brasilia. Hallitusten lisäksi Suomi ja Tansania ovat tiedottaneet Euroopan Unionia sekä Afrikan Unionia prosessin edistymisestä ja sen tuloksista. Iso-Britannian kanssa on myös sovittu yhteisestä Helsinki-prosessin ja Afrikka-komission lopputulosten tiedottamisesta Iso-Britannian EU-puheenjohtajuuskauden aikana.

Ystävämaat muodostavat myös keskeisen osan Helsinki-konferenssin valmisteluista, sillä Helsinki-konferenssin yhteydessä järjestetään näiden maiden ulkoministerikokous, jonka toivotaan ilmaisevan tukensa valikoitujen ehdotusten edistämiseksi. Tätä ulkoministerikokousta valmisteleva virkamieskokous pidettiin 21.–22. kesäkuuta Helsingissä, jossa ystävämaiden edustajat ilmaisivat yksimielisen tukensa Helsinki-ryhmän esittämälle monitoimijayhteistyömallille.

Suomi ja Tansania lähettivät ystävämaiden hallituksille luonnokset toimintaohjelmiksi 14 prosessin aikana Helsinki-ryhmän ja teemaryhmien työssä esille nousseen ehdotuksen edistämiseksi. Näiden – sekä ystävämaiden itsensä esittämien - ehdotusten joukosta valittiin kahdeksan joita yhdessä kehitetään edelleen ulkoministerikokousta varten. Kahdeksan valittua aihetta ovat: korruptionvastainen toiminta, tehokkaampi globaalihallinta G20 -ryhmän kautta, naisiin kohdistuva väkivalta ja ihmiskauppa, Maailman Valuuttarahaston, Maailmanpankin, Maailman kauppajärjestön ja YK: yhteisraportoinnin edistäminen, informaatio - ja kommunikaatioteknologian edistäminen, pienasekaupan säätely, vesi- ja sanitaatio - ongelmien korostaminen, sekä kansainvälisen muuttoliikkeen tuomat haasteet.

Helsinki-konferenssi

Syyskuun 7.-9. Helsingissä järjestettävään Helsinki-konferenssiin odotetaan noin 400 eri toimijatahojen edustajaa keskustelemaan Helsinki-prosessin tuloksista, mutta myös pohtimaan mahdollisia jatkotoimia

Helsinki-prosessin ehdotusten toimeenpanon edistämiseksi. Konferenssi muodostuu avaus- ja päätössessioiden lisäksi neljästä laajemmasta dialogiosuudesta, joissa käsitellään neljää Helsinki-prosessin keskeistä teemaa, sekä viidestä "pyöreästä pöydästä", joiden on tarkoitus keskittyä valikoituihin Helsinki-ryhmän ja teemaryhmien esittämiin ehdotuksiin. Edellä mainittujen "korien" mukaisia temaattisia "pyöreitä pöytiä" valmistellaan myös etukäteen yhteistyössä muiden keskeisten toimijoiden kanssa.

Helsinki-prosessin jatko

Ulkoasiainministeriössä on alustavasti harkittu Helsinki-prosessin seurannasta neuvoa-antavan ryhmän muodostamista, sekä pohdittu mitä prosessin aikana syntyneistä ehdotuksista Suomi voisi olla kiinnostunut omalta osaltaan edistämään - joko nykyisten prosessien kautta tai aloittamalla Helsinki-ryhmän raportissaan esittämiä, eri toimijatahoja yhteen kokoavia "pyöreitä pöytiä". Jatkosuunnitelmat tarkentuvat muiden hallitusten kanssa käytävien keskustelujen sekä Helsinki-konferenssin johtopäätösten ja suositusten pohjalta.

Helsinki-prosessi edistää sekä Suomen sisältö - että vaikutustavoitteita: toisaalta prosessin kautta pyritään edistämään johdonmukaisuutta kansainvälisessä ongelmanratkaisussa sekä demokratiaa kansainvälisissä suhteissa, toisaalta prosessi antaa Suomelle myös paremmat mahdollisuudet luoda uusia verkostoja globalisaation tuloksena merkittäviksi kansainvälisiksi toimijoiksi nousseiden ei-valtiollisten tahojen kanssa sekä linkittyä moniarvoisesti myös valtiotasolla ja saada myönteistä kansainvälistä näkyvyyttä.